

ŠTA AKO EVROPA KAŽE NE?

**Sumrak balkanske alhemije
Evropska unija i Srbija**

SUMRAK BALKANSKE ALHEMIJE EVROPSKA UNIJA I SRBIJA

PETAR MARKOVIĆ

Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative

Beograd, 2011

Poštovani čitaoci,

Pred Vama je publikacija izvanrednog eseja mr Petra Markovića, stručnjaka iz oblasti evropskih integracija, koji se bavi političkim, pravnim i ekonomskim aspektima EU i integracije zemalja Zapadnog Balkana. Esej je pobjednički rad projekta „Šta ako Evropa kaže Ne?“, realizovanog od strane nevladine organizacije Centar za društveni dijalog i regionalne inicijative, u partnerstvu sa fondacijom Fridrih Ebert. Ovaj projekat je dizajniran u cilju pokretanja dijaloga o mogućem zaustavljanju ili usporavanju procesa pridruživanja Evropskoj Uniji.

Svedoci smo velike krize u evrozoni, koja se značajno odražava na odnose u okviru Evropske Unije, kao i rastućeg skepticizma o uspešnosti „velikog mirovnog projekta EU“. Usled toga, pokrenuli smo ovaj projekat kako bi postavili pitanje o kojem se malo govori u našoj javnosti, i kako bi podstakli mlade stručnjake da razmišljaju o drugačijim ishodima od očekivanih, jer je anticipacija ključ uspeha. U saradnji sa Crnogorskim udruženjem studenata političkih nauka (MAPSS), sproveli smo program i u Podgorici. Od svih eseja koji su napisani u Beogradu i Podgorici, rad mr Petra Markovića je proglašen za najbolji, jer je stručan, izuzetno inspirativan, originalan i ima karakteristiku koju svi veliki eseji imaju – nepristrasno ukazuje na realne procese koji se dešavaju oko nas.

Ponosni smo što je ovakav esej nastao u okviru projekta koji je naš Centar implementirao.

Dušan Milenković
Predsednik Upravnog odbora CDDRI

SAŽETAK

U ovom radu, autor nastoji da istraži najbitnije aspekte eventualnog odlaganja nastavka procesa pristupanja Zapadnog Balkana Evropskoj Uniji, s posebnim osvrtom na Srbiju. Polazeći od pretpostavke da je uzrok mogućeg zastoja procesa pristupanja zamor od proširenja u samoj Uniji, a s uvjerenjem da je perspektiva članstva regiona neminovnost koju je jedino moguće usporiti, u eseju se razmatra odnos sadašnje politike uslovljavanja EU i pretpostavljenog budućeg slabljenja njenog uticaja na Zapadnom Balkanu. Vodeći računa o propisanoj dužini rada, autor objašnjava neke od najkontraverznijih izazova koje bi novonastala situacija prouzrokovala.

Nakon Uvoda, u prvom dijelu, pretpostavljaju se moguće reperkusije tih izazova u nepromijenjenim uslovima političke zrelosti, administrativnih kapaciteta i diskurzivnih praksi u Srbiji. U drugom dijelu, prateći navedenu listu izazova, daje se pregled rješenja i konkretnih politika koje bi trebalo da umanje unutrašnje i regionalne posledice promjene spoljnopolitičke situacije Srbije i regiona u slučaju evropskog „Ne“.

Rad se završava analizom udaljavanja evropske perspektive Srbije u kontekstu najnovijih događanja 2011. godine.

Ključne riječi

Evropska Unija, politika uslovljavanja, Zapadni Balkan, stabilizacija, asimetrična međuzavisnost

UVOD

Alhemija, mistična mudrost pretvaranja neplemenitih metala u zlato, vijekovima je mučila najveće znalce Evrope, sve dok novovijekovna nauka nije preuzela pijadestal potrage za mudrošću. Odnos Zapadnog Balkana i Evropske Unije, u svoj svojoj višeznačnosti, poprimio je alhemijско značenje u javnom diskursu. Za Evropsku Uniju, Zapadni Balkan predstavlja neplemenitu sirovinu koju uz pomoć simultanih procesa stabilizacije, transformacije i integracije treba preobraziti u region dostojan članstva u evropskom klubu. Za Zapadni Balkan, EU je postala Alhemičar bez čije pomoći region, prema vlastitom uvjerenju, ne bi bio u stanju da uspješno dovrši tranziciju. Ušančene u ovakvom stanju asimetrične međuzavisnosti, zemlje Zapadnog Balkana su u situaciji da vitalno zavise od perspektive članstva. Kako bi eventualno odlaganje EU integracija uticalo na Srbiju i region? Koji su konkretne mjere koje bi Srbija trebalo da preduzme kako bi se pripremila za mogući zastoj integracija? U kojoj mjeri sumorna mogućnost odlaganja pristupanja može da bude korisna kao povod za otrježnjenje od alhemijских isparenja vladajućeg labilnog evro-optimizma i izlazak iz samozgriježene nezrelosti ovdašnjih političkih elita? Ovo su pitanja na koja ću nastojati da dam odgovor u ovom radu.

Neprijatno pitanje mogućeg zastoja proširenja počelo je da se najjasnije postavlja nakon početka svjetske ekonomske krize. U Uniji su se tada najjasnije iskristalisale sve strukturne dileme o njenoj budućnosti. Stupanjem Lisabonskog ugovora na snagu riješio se problem apsorpcionog kapaciteta EU. Zašto je onda mogućnost zastoja i dalje otvorena? U ovom radu se tvrdi da tome povod nisu geostrateški ili koulurološko-identitetni razlozi. Prije svega, ovaj region je, nakon poslednjeg proširenja 2007. godine, enklava okružena teritorijom EU. Za obje strane bi situacija u kojoj bi Zapadni Balkan ostao „prostor u okruženju“, „meki trbuh“ EU izopšten iz njenog institucionalnog okvira, bila dugoročno neodrživa. Drugo, očigledna pripadnost Balkana Evropi, prvi preduslov članstva iz Rimskih ugovora¹, potvrđena je nebrojeno puta. Nakon više od 10 godina integracijskih procesa, definitivno zatvaranje vrata EU pred Zapadnim Balkanom sasvim je isključeno. **Politika proširenja** je nesumnjivo najuspješniji spoljnopolitički instrument EU, a **politika uslovljavanja**, kao njena *differentia specifica*, pokazala se kao optimalan instrument kontrole unutrašnjih i spoljnih politika država u procesu pristupanja Uniji. Ukidanjem prve, meka moć, privlačnost i politički uticaj EU bi drastično oslabio. Ukidanjem druge, Unija bi izgubila mehanizme kontrole država u svom okruženju. Smatramo da je najvjerojatniji razlog zastoja **zamor od proširenja**, prisutan kod građana država članica.² Političke elite u članicama i Briselu trenutno ne raspolažu legitimitetom da se bezrezervno zalažu za primanje novih država u članstvo.

¹“Any European State may apply to become a member of the Community.”(Article 237, 1957)

² Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da se 48% stanovništva EU protivi daljem proširenju. Protivljenje je najizraženije u Njemačkoj i Austriji sa čak 71%, i u Francuskoj sa 66% stanovništva protiv proširenja. (Eurobarometer 73, proleće 2010.)

IZAZOVI EVROPSKOG „NE“

Zamor od proširenja je neosporna činjenica. Mi se pitamo kako nju treba prihvatiti na Zapadnom Balkanu i u Srbiji. Najprije, pretpostavimo koje bi reperkusije odluka o privremenom neširenju imala. Slijedi pregled mogućih izazova zastoja u procesu pristupanja Srbije i zemalja u regionu Evropskoj Uniji: talas antievropejstva, stagnacija usled neuslovljavanja, ekonomske posledice asimetrične međuzavisnosti, regionalna (ne)saradnja i EU kao „pokretna meta“.

Ako je početna opservacija da je domaći politički diskurs determinisan Evropskom Unijom tačna, izostanak napretka na putu ka članstvu bi mogao da dovede do plime nezadovoljstva Unijom. Kao što postupno usvajanje *Acquis communautaire* zbog sve većih troškova usaglašavanja zakonodavstva, zakonomjerno umanjuje podršku stanovništva pristupanju EU³, nagli poremećaj političkog diskursa izazvan evropskim „ne“ izvjesno bi pokrenuo talas antievropejstva. Vjerovatno bi neke među političkim strankama iskoristile takvo raspoloženje da pojačaju svoju podršku, čime bi se preovlađujući konsenzus o evro-integracijama okrnjio. Druga moguća posledica tiče se odnosa civilnog društva i političkih partija. Takozvani. nevladin sektor je snažno utemeljen u evro-optimizmu. Ukoliko bi se političko klatno udaljilo od ideje integracija, između dijela establišmenta i civilnog društva bi se, po prvi put nakon devedesetih godina, otvorio jaz. Ovakav razvoj događaja bi mogao tektonski da poremeti tek konsolidovanu političku scenu u zemlji.

Varljiva, ali ipak održiva teza da je proces integracija kongruentan sa simultanim procesima izgradnje države, tranzicije i demokratizacije, u balkanskom ključu zapravo je značila da je integracija *spiritus movens* svih ostalih procesa. Ipak, sjajni radovi na temu politike uslovljavanja EU (Moravcsik - Vachudova 2003; Schimmelfennig - Sedelmeier 2004; Noutcheva 2006; Grabbe 2006);⁴ ukazuju na prečesto izigravanje reformskih procesa i simuliranje zadovoljavanja uslova koje Unija postavlja zemljama Zapadnog Balkana. Ukoliko je neiskrena evropeizacija stanje stvari u najoptimalnijim uslovima, zastoj u integracijama zasigurno bi na srednji rok doveo do stagnacije u promjenama. Mnogo opasnija bi bila stagnacija u idejama. U kriznim momentima poput tog, dolazi do obnavljanja etnonacionalnih mitologija i bujanja populizma. Obezličen, ali zato i racionalizujući tehnički kategorijalni aparat koji nameće evropsko uslovljavanje bi ustuknuo pred nama isuviše poznatim epskim i stradalničkim aluzijama na nacionalne vertikale. Ova „nova autarkičnost“ možda zvuči kao zastrašivanje ali je veoma moguća i podsjeća da Evropom potpomognuti civilizujući procesi nakon ratova devedesetih nisu ireverzibilni.

Progresivno stvaranje zone slobodne trgovine sa Evropskom Unijom predviđeno u naslovima IV, V i VI Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju povećava stanje ekonomske

³ Na nivou integracija iz 2010. godine, podrška pristupanju Uniji u Srbiji iznosila je 65% anketiranih, a u Hrvatskoj 45% sa dodatnih 17% neopredijeljenih. Ibid., 5. 5. 2011.

⁴ Vidjeti rad koji se posebno ističe među tekstovima o politici uslovljavanja na Zapadnom Balkanu: Noutcheva, G. (2006) EU Conditionality, State Sovereignty and the Compliance Patterns of Balkans States. Brussels: Centre for European Policy Studies.

asimetrične međuzavisnosti između Srbije i EU. Uklanjanje barijera u trgovini dovodi do međuzavisnosti, a asimetričnost se ogleda u rastućem trgovinskom deficitu Srbije u razmjeni sa Unijom⁵. Koncept asimetrične međuzavisnosti, koji su u okviru liberalne škole međunarodnih odnosa osmislili Robert Kiohejn i Džozef Naj (Keohane – Nye, 1977), a na polje proširenja EU primjenili Endrju Moravčik i Ana Milada Vahudova, pokazuje da su države u procesu pristupanja spremne na davanje brojnih koncesija članicama Unije na štetu svojih interesa da bi u perspektivi ubirale plodove članstva.

Sada želim da ukažem na scenario o kojem se danas gotovo ne razmišlja. Usporavanjem procesa evrointegracija na Balkanu, marginalna korist neubiranja carina na robu iz EU će se smanjivati. Aktuelna razina finansijske pomoći iz EU, npr. IPA fondova, neće biti dovoljna da kompenzuje troškove liberalizacije tržišta. Ovakvu ocjenu odnosa dobiti i troškova neće promijeniti ni otvaranje tri nove komponente IPA, za slučaj da Srbija dobije status kandidata u decembru ove godine. Povlačenje EU iz regiona omogućiće kreatorima ovdašnje ekonomske politike da intervišu u privredu, nastave sa praksom nedovoljnog obaziranja na korupciju, nekonkurentnost i monopolizaciju tržišta. Bez budnog prisustva EU, nema dosljedne primjene ekonomskog dijela Kopenhaških kriterijuma⁶, bez čega Srbija neće uspjeti da svoju ekonomiju podigne na nivo koji bi podnio troškove slobodnog tržišta.

Kada je riječ o regionu, povlačenje uticaja Unije izazvano slabljenjem njene meke moći predstavljalo bi značajan test za rezultate dosadašnjih napora Unije i zemalja Zapadnog Balkana na pomirenju i izgradnji dobrosusjedskih odnosa. Oslobođeni zagrljaja Unije, narodi Balkana bili bi u situaciji da provjere da li regionalni bezbijednosni kompleks može samostalno da funkcioniše. Iz ove perspektive, dakle, i dalje je otvoreno pitanje hoće li se, na primjer, hrvatsko pitanje povraćaja izbjeglica ili dijalog između Beograda i Prištine riješiti i onda kada nisu dio paketa uslovljavanja iz Brisela.

Konačno, region i Srbija u njemu su u bici s vremenom. Kako pijesak curi niz klepsidru, zemlja u procesu pristupanja suočava se sa dramatično većim *Acquis-em*, više zemalja članica, više institucionalnih aktera. Stalno usložnjavanje pravnih tekovina EU može se ilustrovati na primjeru Grčke koja je pristupila pod lakšim uslovima nego što će Srbija biti pridružena, jednom kad SSP stupi na snagu. Od 1992. godine na ovamo, volumen *Acquis-a* je utrostručen. Rastući broj država članica otežava poziciju država koje pretenduju na članstvo jer se za odluku o članstvu traži jednoglasnost. Kako stići metu koja se sve brže pomjera? Bez adekvatnog prilagođavanja, jednom kad se integracije odmrznu, države Zapadnog Balkana možda će se susresti sa nepremostivim preprekama.

⁵ U 2007. godini izvoz u EU iznosio je 3,6 milijarde EUR, a uvoz 7,4 milijarde EUR. (European Commission – Enlargement, 2009).

⁶ Ukratko, Kopenhaški kriterijumi su sledeći: „Članstvo podrazumeva da je država kandidat postigla stabilnost institucija koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava, poštovanje i zaštitu manjina i postojanje funkcionalne tržišne ekonomije, kao i kapacitet da se nosi sa pritisima konkurencije i snagama tržišta unutar Unije“ (Evropski savjet, 1993: 12).

PROCES UBRZANOG UČENJA

U susretu vjerovatnom talasu antievropejstva u slučaju odlaganja integracija, nužno je da se na aktuelnom povoljnom stanju javnog mnjenja konačno stvore uslovi za autentičnu internalizaciju vrijednosti koje zastupa Evropska Unija. Bitno je da građani razumiju da opredeljenje za članstvo nije motivisano njegovim instrumentalnim značajem. Ono treba da bude statistička manifestacija privrženosti zajedničkim vrijednostima demokratije, ljudskih prava, najvišim standardima poštovanja ekonomskih i političkih sloboda. Uloga civilnog društva biće ključna. Ono treba da bude brana eventualnom povampirenju političkih elita o kojem je prethodno bilo riječi. Recentni crnogorski primjer institucionalnog uključivanja organizacija civilnog društva u procese odlučivanja o evropskoj agendi mogao bi da bude recept za sprječavanje gore objašnjenog stvaranja jaza između slobodno udruženih građana i države. Njihov glas u procesima odlučivanja odvratio bi partije od populističkog oportunizma.

Stagnacija reformi u odsustvu podsticaja/prijetnji pozitivnog/negativnog uslovljavanja EU je neizbježna. Njene razmjere zavisice od zrelosti glasača. Što se više opipljivih pomaka napravi u zamajcu promjena 2011. godine, motivisanih perspektivom osvajanje sledeće stepenice ka članstvu na sastanku Evropskog savjeta krajem godine, to će kontrast sa periodom stagnacije biti veći. Procesi pristupanja su uvijek i procesi ubrzanog učenja građana. Naviknuti na kakav-takav napredak usled evropskog uslovljavanja, građani mogu da, jednom kada ga ne bude, i sami preuzmu vlastitu izvornu ulogu uslovljavanja opstanka na vlasti.

Gore je objašnjeno da je slobodno tržište dugoročno neodrživo u sadašnjim uslovima. Istovremeno, može se pretpostaviti da EU neće ukinuti mehanizme finansijske pomoći kandidatima ni u kom slučaju jer bi time ukinula svoj najmoćniji spoljnopolitički instrument. Zato je neophodno da Srbija što prije osposobi svoju administraciju da apsorbuje sva raspoloživa sredstva. Prva neodložna mjera u tom pravcu bila bi da se u okviru Službe za upravljanje kadrovima oformi i tijelo za edukaciju lokalnih samouprava o uslovima apliciranja za sredstva iz IPA fondova, po ugledu na sadašnje takve kapacitete za edukaciju na državnom nivou.

Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja ne mogu da se razvijaju samo za konferencijskim stolom. Jedini način da se postigne njihov održivi razvoj nalazi se u jednoj od ključnih paradigmi u okviru evropskih studija - *neofunkcionalizmu*. Neofunkcionalna paradigma saradnje koja počiva na prelivanju saradnje sa nekontraverznih ekonomskih na osjetljiva politička pitanja se proteklih godina očitavala u novim regionalnim infrastrukturnim projektima i borbi protiv organizovanog kriminala. Ovo je godina u kojoj bi inicijativa o stvaranju jugoistočno-evropske verzije *Višegradske grupe* omogućila stabilizaciju saradnje uprkos eventualnom zastoju integracija. Ona bi bila kompromis međuvladine političke saradnje između imperativa zajedničkog rješavanja regionalnih problema i zajedničkog nastupa prema Uniji s jedne, i averzije prema federalnom modelu na ovim prostorima sa druge strane. Ukoliko bi Hrvatska bila uključena u takvu

inicijativu, njenim stupanjem u članstvo u EU 2013. godine, Zapadni Balkan bi dobio svog ravnopravnog glasnogovornika u Briselu. Na taj bi se način amortizovale posledice *obrazaca uključenja i isključenja* do kojih dolazi postupnim širenjem Unije na samo neke zemlje u okviru istog regiona.

Konačno, kako se meta EU ne bi previše udaljila, Srbija treba da uči od zemalja Istočne Evrope. Iako politika evropskog susjedstva ne nudi perspektivu članstva, zemlje poput Ukrajine i Moldavije usklađuju svoje zakonodavstvo sa *Acquis-em*. Izjave najviših zvaničnika ohrabruju da bi u slučaju zamrzavanja integracija ovo bio slučaj i u Srbiji.⁷ Bez pritiska vremenskih rokova, evropsko zakonodavstvo bi moglo da se inkorporira u domaći pravni sistem uz temeljniju analizu zakonodavca i vođenje više računa o lokalnim potrebama.

AKO SUMRAK DOĐE IZNENADA ...

Posjeta njemačke kancelarke Angele Merkel Beogradu krajem avgusta bila je hladan tuš za ovdašnju javnost. Poruke koje je ona donjela ni u kom slučaju nisu bile nove. O njima se prigušeno govorilo. Njemačka kancelarka je samo neočekivano jasno "kosovski" set uslova uvezla sa mogućnošću evropskog "Ne".

Reakcija u Srbiji bila je predvidljivo unisona. Političko klatno pokrenulo se udesno. Na eho evropskog "Ne" Srbiji, nazrelo se horsko "Ne" Srbije Evropskoj Uniji. Gorepomenute mogućnosti porasta domaćeg antievropejstva, napisani prije eskalacije problema na sjeveru Kosova i posjete Angele Merkel, počeli su da dobijaju svoj odraz u stvarnosti. Sumrak o kojem je ovdje riječ izgleda da je poranio i čini se da je perspektiva članstva Srbije u EU za samo nekoliko proteklih mjeseci postala sumoran koncept za obje strane. Ovakav razvoj događaja ne smije se posmatrati jednostrano. Evropski i srpski pogled na kosovski problem ne smije biti odvojen. Problem i rješenje tog problema isti su i za Srbiju i za Evropsku uniju. Kosovo i EU ne smiju se posmatrati kao činoci u igri nultog zбира.

Prvo, zaoštrenje retorike kojeg smo svjedoci, u dubokom nesaglasju sa obostranom zvaničnom spremnošću za članstvo, motivisano je domaćim javnim mnjenjem na obje adrese. Kao što je gore objašnjeno, Njemci su u Evropi najmanje spremni na nova proširenja. Sa druge strane, Srbi su u dilemi "Kosovo ili EU" većinski decidni da izaberu ono prvo. Kao i obično, ovo nije bezizlazan problem. Problem je u političkim elitama. Povlađivati javnosti znači izabrati lakši put. Političari nisu i ne smiju biti samo robovi javnog mnjenja, oni imaju moć da ga kreiraju. Zato bi u Njemačkoj i u Uniji, u interesu popravljanja klime, moralo mnogo više energije da se posvijeti širenju pozitivnih poruka o proširenju, poput izvještaja Komisije iz 2009. godine o pozitivnim efektima proširenja

⁷ Predsjednik Srbije Boris Tadić, učestvujući na sastanku šefova država Procesu saradnje u Jugoistočnoj Evropi, u Kišinjevu 2009. godine, izjavio je da bi države koje imaju ambiciju da postanu članice EU zastoj u procesu proširenja trebalo da iskoriste da zauzmu „konstruktivniji pristup“ i nastave da podižu svoje unutrašnje standarde na evropski nivo, umesto da očajavaju. (Danas, 2009)

2004. godine na ekonomiju u EU. Zato bi u Srbiji, umjesto *rasprave o cijeni pristupanja*, trebalo da se povede mnogo glasnjia *rasprava o cijeni nepristupanja*⁸.

Očigledno su zakazale službe za odnose s javnošću i u zvaničnom Beogradu i u Evropi. Nedavno istraživanje pokazuje da građani misle da su u Srbiji uz Japan, najdarežljiviji međunarodni partneri Rusija i Kina, uprkos činjenici da ove zemlje, koje su inače u svijetu neprepoznatljive po svojim programima međunarodne pomoći, u ukupnoj pomoći Srbiji učestvuju statistički zanemarljivo.⁹ Nevjerovatno, s obzirom na to da su upravo EU i Njemačka daleko najveći donatori bespovratne pomoći od 2000. godine naovamo sa 2,68 milijardi evra odnosno 714 miliona evra (B92, 2011). Horsko “Ne” Evropi i okretanje navodnim alternativama u svijetu protivno geopolitičkoj stvarnosti koje se sve češće čuje u 2011. godini - početak odvijanja gore naznačenog negativnog scenarija, rezultat su ove pometnje kod građana. To je jasan neuspjeh domaćih i inostranih zastupnika evropske politike u Srbiji.

Očigledno su zakazali politički stratezi i u Beogradu i u Evropi. U Beogradu je Unija prečesto korišćena kao izgovor za donošenje teških odluka, pa je poruka s kraja avgusta najednom djelovala kao kap koja je prelila čašu. U Evropi se podiže prag za prelazak Srbije na viši nivo pristupanja, dodaje se nov uslov za status kandidata. Možda se nedovoljno shvata da ovakvo intenziviranje uslovljavanja udaljava region od Unije. Bez obzira na deklarativnu spremnost da se primi u članstvo, ukoliko evropska perspektiva ne djeluje stvarna, neće se održati zamah reformi a smanjiće se vjerodostojnost EU u okruženju. Da bi spriječila uvoženje konflikta, Unija insistira na definitivnom razrješenju kosovskog čvora. Porast tenzija na Kosovu indikator je opasnosti da ta jednostranost neplanirano dovede do pucanja tog čvora i dovede do obnove nestabilnosti u neposrednom okruženju EU.

Jasno je, dakle, da su političke sudbine Srbije i EU do te mjere povezane da bi njihovo naglo kognitivno odvajanje moglo da donese više štete nego koristi ako se drastično ne promijene preovlađujući obrasci mišljenja i obostrani pristupi zajedničkim problemima. Ako je ono što se nazire zaista sumrak balkanskih integracija na određeni rok, obje strane imaju istorijsku odgovornost da u tom interregnumu djelanja reformulišu svoj odnos prema drugoj strani, prevrednuju svoj odnos prema vlastitom javnom mnjenju. Bez neophodne adaptacije novonastalim okolnostima, pauza u proširenju bi za obje strane, a posebno za Srbiju i region Zapadnog Balkana, mogla da se pokaže “skuplja” od nastavljanja putem proširenja.

⁸ Ovo je namjerna parafraza prijedloga o načinima da se stane na put udaljavanja EU i Zapadnog Balkana, autora Björna Kühnea u publikaciji *Da li se EU i Balkan međusobno odaljavaju? Budući da se temi pristupa iz perspektive Unije, tamo je riječ o cijeni proširenja/neproširenja.* (Kühne, 2010)

⁹ Iz Kine u Srbiju dolazi 0,03 odsto bespovratne pomoći, a iz Moskve još manje, pa ove države nisu ni zavedene na listi „razvojnih partnera Srbije“, koja se može videti na internet sajtu Kancelarije za evropske integracije Vlade Republike Srbije (SEIO, 2011)

ZAKLJUČAK

Na samom kraju, može se zaključiti da je u postpetooktobarskoj Srbiji toliko bilo naglašeno prisustvo Evropske Unije u svim privatnim i javnim, malim i velikim računicama balkanske svakodnevice, da je izazov izvesti misaoni eksperiment u kojem bi se frakcionom destilacijom EU izdvojila iz političkog jedinstva Srbije. Čak i ako do zastoja u procesu evropskih integracija ne dođe, izvođenje ovakvog misaonog eksperimenta u političkoj praksi bilo bi blagotvorno kako bi se politika na Balkanu vodila na održivijim i racionalnijim temeljima. Kad alhemija utihne, nastupa razum.

LITERATURA:

EUROBAROMETER 73, 2010, Public Opinion in the European Union, Brussels (Objavljeno 2010.), Dostupno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb73/eb73_vol1_en.pdf [Pristupljeno: 14. 5. 2011.].

Moravcsik, Andrew and Vachudova, Milada A. (2003): National interests, state power and EU enlargement, *East European Politics and Societies* 17: 42-57.

Schimmelfennig, F. and Sedelmeier, U. (2004) „Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe.“ *Journal of European Public Policy*, 11 (4).

Noutcheva, G. (2006) *EU Conditionality, State Sovereignty and the Compliance Patterns of Balkans States*, Brussels, Centre for European Policy Studies.

Grabbe, H. (2006) *The EU's Transformative Power – Europeanization through Conditionality in Central and Eastern Europe*. London, Palgrave Macmillan.

European Commission – Enlargement, 2009, Serbia – EU Relations, http://ec.europa.eu/enlargement/potential-candidate-countries/serbia/eu_serbia_relations_en.htm, [Pristupljeno 10. 5. 2011.].

Keohane. R. O., Nye, J. S., (1977), *Power and Interdependence*, Boston, Little Brown.

Evropska unija, Evropski savet (1993), *Zaključci Predsedništva*, 21 – 22. jun 1993, SN 180 - 93, Kopenhagen, Evropska unija.

Danas, 2009, Unapređivati društvo, a ne očajavati, http://www.danas.rs/vesti/politika/unapredjivati_drustvo_a_ne_ocajavati.56.html?news_id=163199, [Pristupljeno 14. 5. 2011.].

Kühne, B. (2010) *Da li se EU i Balkan međusobno odaljavaju?, Vizije i opcije za Jugoistočnu Evropu*, Beograd, Friedrich Ebert Stiftung. Noutcheva, G. (2006) *EU Conditionality, State Sovereignty and the Compliance Patterns of Balkans States*, Brussels, Centre for European Policy Studies.

B92, (Objavljeno: 26. 8. 2011.), EU naša realnost, ne Rusija i Kina, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2011&mm=08&dd=26&nav_id=537457, [Pristupljeno 19. 9. 2011.].

Vlada Republike Srbije - Kancelarija za evropske integracije, *Procena realizacije međunarodne pomoći Republici Srbiji po razvojnim partnerima i godinama*, http://www.seio.gov.rs/upload/documents/medjunarodna_pomoc/razvojni_partneri/procena_realizacije_medjunarodne_pomoci_partnerima_i_godinam.pdf, [Pristupljeno 19. 9. 2011.].